

לא מרבכם מפל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם פי אתם המעט מפל העמים – גאווה וענוה – שם משמואל פרשת ואתחנן**דברים ז**

(ו) כי עם קדוש אתה לה' אלקיך בך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגלה מכל העמים אשר על פני האדמה:

(ז) לא מרבכם מפל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם פי אתם המעט מפל העמים:

(ח) כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבעה אשר נשבע לאבותיכם הוציא ה' אתכם ביד חזקה ויפדד מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים:

רש"י

לא מרבכם - כפשוטו. ומדרשו לפי שאין אתם מגדילים עצמכם כשאני משפיע לכם טובה לפיכך חשק ה' בכם:

כי אתם המעט - הממעטין עצמכם כגון אברהם שאמר (בראשית יח, כז) <וְאֶנְכִי עֹפֵר וְאֶפְרָיִם וְכַגֹּן מִשָּׁה וְאֶהְרֹן שֶׁאָמְרוּ (שמות טז, ז) וְנַחְנוּ מָה > כי תלונו עלינו לא כנבוכדנצר שאמר (ישעיה יד, יד) <אֲעֲלֶה עַל בְּמִתֵּי עַבְבֵּי אֲדָמָה לְעֵלְיוֹן וְסִנְחָרִיב שֶׁאָמַר (מל"ב יח, לה; ישעיה לו, כ; דהיי"ב לב, יד) מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאָרְצוֹת > אֲשֶׁר הִצִּילוּ אֶת אֲרָצָם מִיָּדֵי כִי יֵצֵל ה' אֶת רוּשָׁלַם מִיָּדֵי וְחִירָם שֶׁאָמַר (יחזקאל כח, ב) <אֶל > אֲנִי מוֹשֵׁב אֱלֹהִים יִשְׁבְּתִי:

כי אתם המעט - הרי כי משמש בלשון דהא:

שם משמואל ואתחנן - שנת תר"ע

לא מרבכם מפל העמים <חשק ה' בכם ויבחר בכם> (וגוי) כי אתם המעט <מפל העמים> (וגוי), פירש רש"י הממעטים עצמכם כגון אברהם שאמר (בראשית יח, כז) <וְאֶנְכִי עֹפֵר וְאֶפְרָיִם וְכַגֹּן מִשָּׁה וְאֶהְרֹן שֶׁאָמְרוּ > והנה לפי משקל זה צריך לפרש גם כן לא מרובכם לא מחמת שאתם מגדילים עצמכם וזוהי סתירה מיניה וביה:

ונראה דהנה מה שצריך האדם להיות שפל בעיני עצמו אין זה בכללות לעולם לכל מקום ובכל זמן, והוא כמו שכתוב בשיר השירים רבה (ב, לד) על הפסוק (שיר השירים ב, יד) יִוְנָתִי בְּחִנְיָי הִסְלַע אָמַר ר' יוֹחָנָן אָמַר הַקַּב"ה קוֹרָא אֲנִי לְיִשְׂרָאֵל יוֹנָה דְכָתִיב (הושע ז, יא) וַיְהִי אֶפְרַיִם כִּיּוֹנָה פוֹתָה אֵין לָב <מַצְרַיִם קָרְאוּ אֲשׁוֹר הִלְכוּ >, אֲצִלִּי הֵם כִּיּוֹנָה אֲבָל אֲצִל אֲמוֹת הָעוֹלָם כַּמִּין חַיּוֹת.¹ וְכֵן הוּא לְשׁוֹן הַמְדַרְשׁ (שמו"ר כא, ה) הִיָּה (לו) לֹמַר יוֹנָה בְּחִנְיָי הִסְלַע וְכוּי אֲלֵא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר הַקַּב"ה לְיִשְׂרָאֵל אֲצִלִּי הֵם כִּיּוֹנָה פוֹתָה כֵל מַה שֶׁאֲנִי גוֹזֵר עֲלֵיהֶם עוֹשִׂים וְשׁוֹמְעִים לִי, אֲבָל אֲצִל אֲמוֹת הָעוֹלָם קֹשִׁים הֵם כַּחַיּוֹת כוּי שֶׁאֲמוֹת הָעוֹלָם אֲמוֹרִים לָהֶם מַה אַתֶּם מִבְּקִשֵׁין מִן הַשֶּׁבֶת הַזֶּה שֶׁאַתֶּם שׁוֹמְרִים, מִן הַמִּילָה הַזֶּה שֶׁאַתֶּם מוֹלִים וְהֵם מִבְּקִשִׁים לְבַטֵּל לָהֶם אֶת הַמְצוּוֹת וְהֵם נִעְשִׂים כַּנְּגִדִים קֹשִׁים כַּחַיּוֹת, יַעֲוִיִן שֶׁם.¹ הִרִי שֶׁכֵּל אֶחָד וְאֶחָד צָרִיךְ שִׁיהִיו לוֹ שְׁתֵּי הַמְדוֹת יַחַד, לְהִיּוֹת שֶׁפֶל נֶגֶד ה' יִתְבַרֵּךְ, וְקִשָּׁה וְחֹזֵק וְלִהְיוֹת גְּדוֹל בְּעֵינֵי עַצְמוֹ נֶגֶד אֲמוֹת הָעוֹלָם וְכַחַת הַחִיצוֹנִים. וְאַלֵּה הֵן שְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת סוֹר מִרְעָה וְעֵשֶׂה טוֹב (תהלים לד, טו; לו, כז), שֶׁלֵּעֲנִין סוֹר מִרְעָה צָרִיךְ לְהִיּוֹת קִשָּׁה וְחֹזֵק, וְלֵעֲנִין עֵשֶׂה טוֹב צָרִיךְ לְהִיּוֹת נִכְנַע לָה' יִתְבַרֵּךְ. וְהֵנָּה יָדוּעַ שֶׁעִיקָר הַכּוּוֹנָה הוּא עֵשֶׂה טוֹב, כַּמּוֹ שֶׁכָּתַב הַמַּהְר"ל ז"ל בְּתַפְאֵרֶת, שֶׁכֵּל מְצוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הֵן רַק שֶׁלֹּא יִרְדֵּ אָדָם וְלֹא יִפּוֹל מִמַּעַלְתּוֹ מִמַּה שֶׁהוּא אָדָם, וְעֵשֶׂה טוֹב הוּא שִׁיקְנָה הָאָדָם תּוֹסַפֵּת מַעַלָּה, וְעַל כֵּן אֵין שֶׁכֵּר לְמְצוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.²

1 **שיר השירים רבה ב, לד:** יִוְנָתִי בְּחִנְיָי הִסְלַע <בְּסִטְרָה הַמְדַרְגָּה הָרְאִינִי אֶת מְרַאזֵי הַשְּׂמִיעִינִי אֶת קוֹלֵךְ כִּי קוֹלֵךְ עָרַב וּמְרַאזֵי נֶאֱנָה > (שיר השירים ב, יד): מַהוּ יוֹנָתִי בְּחִנְיָי הִסְלַע אָמַר ר' יוֹחָנָן אָמַר הַקַּב"ה קוֹרָא אֲנִי לְיִשְׂרָאֵל יוֹנָה דְכָתִיב (הושע ז, יא) וַיְהִי אֶפְרַיִם כִּיּוֹנָה פוֹתָה אֵין לָב אֲצִלִּי הֵם כִּיּוֹנָה אֲבָל אֲצִל אֲמוֹת הָעוֹלָם כַּמִּין חַיּוֹת דְכָתִיב (בראשית מ"ט) גוֹר אֲרִיָּה יְהוּדָה נִפְתְּלִי אֵילָה שְׁלוּחָה יְהִי דָן נַחֵשׁ עַלִּי דָרְךְ בְּנִימִין זָאֵב יִטְרַף וְכֵל יִיב שְׁבִטִים מְשׁוֹלִים כַּחַיּוֹת לְפִי שֶׁהָאֲמוֹת נִלְחָמִים לְיִשְׂרָאֵל וְאֲמוֹרִים לְיִשְׂרָאֵל מַה אַתֶּם רּוֹצִים מִן הַשֶּׁבֶת וּמִן הַמִּילָה וְהַקַּב"ה מִגְּבִירֵן לְיִשְׂרָאֵל וְנִעְשִׂין בְּפִנֵּי הָאֲמוֹת כַּחַיּוֹת לְהַכְנִיעֵן לְפִנֵּי הַקַּב"ה וְלְפִנֵּי יִשְׂרָאֵל אֲבָל אֲצִל הַקַּב"ה נִעְשִׂים כִּיּוֹנָה תִּמָּה וְשׁוֹמְעִין לוֹ הַה"ד (שמות ד') וְיִאֲמֵן הָעָם וְיִשְׁמְעוּ כִּי פִקֵּד ה' אָמַר הַקַּב"ה לְמִשָּׁה אֶת עוֹמֵד וְצוּעֵק כָּבֵר שֶׁמַּעֲתִי יִשְׂרָאֵל וְצַעֲקֶתָם הַה"ד (שם י"ד) מַה תַּצַּעֵק אֵלַי אֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל צָרִיכִין לְךָ לְפִיכֵךְ אָמַר הַקַּב"ה יוֹנָתִי בְּחִנְיָי הִסְלַע...; **שמות רבה כא, ה:** הַה"ד (שיר ב) יוֹנָתִי בְּחִנְיָי הִסְלַע הִיָּה לֹמַר יוֹנָה בְּחִנְיָי הִסְלַע וְמַהוּ שֶׁאָמַר יוֹנָתִי אֵלֵא א"ר יוֹחָנָן אָמַר הַקַּב"ה לְיִשְׂרָאֵל יוֹנָתִי רָאָה מַה כָּתִיב (הושע ז) וַיְהִי אֶפְרַיִם כִּיּוֹנָה פוֹתָה אֵין לָב אָמַר הַקַּב"ה אֲצִלִּי הֵם כִּיּוֹנָה פוֹתָה כֵּל מַה שֶׁאֲנִי גוֹזֵר עֲלֵיהֶם עוֹשִׂים וְשׁוֹמְעִים לִי אֲבָל אֲצִל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים קֹשִׁים הֵם כַּחַיּוֹת שֶׁאָמַר (בראשית מט) גוֹר אֲרִיָּה יְהוּדָה בְּנִימִין זָאֵב יִטְרַף יְהִי דָן נַחֵשׁ עַלִּי דָרְךְ לְפִיכֵךְ הֵם קֹשִׁים כַּנְּגִדִים עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים לְמַה שֶׁעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים אֲמוֹרִין לָהֶם מַה אַתֶּם מִבְּקִשֵׁין מִן הַשֶּׁבֶת הַזֶּה שֶׁאַתֶּם שׁוֹמְרִים מִן הַמִּילָה הַזֶּה שֶׁאַתֶּם מוֹלִים וְהֵם מִבְּקִשִׁים לְבַטֵּל לָהֶם אֶת הַמְצוּוֹת וְהֵם נִעְשִׂים כַּנְּגִדִים קֹשִׁין כַּחַיּוֹת אֲבָל אֲצִל הַקַּב"ה כִּיּוֹנָה תִּמָּה וְשׁוֹמְעִים לוֹ כֵּל מַה שֶׁהוּא גוֹזֵר עֲלֵיהֶן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד) וְיִאֲמֵן הָעָם וְכֵה"א (שם כד) כֵּל אֲשֶׁר דָּבַר ה' נִעְשֶׂה וְנִשְׁמַע לְכַךְ נֶאֱמַר (שיר ב) יוֹנָתִי בְּחִנְיָי הִסְלַע...

2 **מהר"ל, תפארת ישראל, ד:** דַּע כֹּאשֶׁר רָצָה הַשֵּׁם יִתְבַרֵּךְ לְזַכּוֹת אֶת הָאָדָם שִׁיקְנָה הַנְּצַחִיּוֹת עַל יְדֵי מְצוֹת הָאֱלֻקִּיּוֹת אֵי אִפְשָׁר שִׁיקְנָה אוֹתוֹ רַק עַל יְדֵי שְׁנֵי מִינֵי מְצוֹת... הַחֻלְק הָאֶחָד... וְאֵלוֹ הֵם מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁכֵּל אֵלוֹ הַמְצוֹת הֵם שֶׁלֹּא יֵצֵא הָאָדָם מִן מַה שֶׁהוּא רְאוּי אֵל מְצִיאָתוֹ כְּבַעֲלִילֵת אִיסוּר וְגוֹל וְגוֹנִיבָה וְכוּיָצֵא בָהֶם מִן הַמְצוֹת. אֵף כִּי אֲנַחְנוּ לֹא נִדְעָ טַעַם הַמְצוֹת מִכֵּל מִקּוּם נִדְעָ בָהֶם שֶׁכֵּל מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הֵם יֵצִיאָה מִן הַיּוֹשֵׁר

וזה מאמר הכתוב לא מְרַבֵּקם וגוי היינו לא ממה שאתם מגדילים עצמכם נגד אומות העולם, שזה מתייחס רק לסור מרע, כי לא בשביל זה לבד חשק ה' בכם, רק מצד פִּי אֲתֶם הַמְעֵט מִכָּל הַעַמִּים שזה מתייחס לעשה טוב כנ"ל :
וזהו ענין שבת שהיא בְּזִכּוֹר וְשִׁמּוֹר,³ דְּשִׁמּוֹר - הוא בלא תעשה וְזִכּוֹר - במצות עשה,⁴ ותכלית הכוונה היא זכור, רק שאי אפשר לבוא לבחינת זְכוֹר כי אם על ידי שְׁמּוֹר כמו שאמרו ז"ל (ברכות כ ע"ב) כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה,⁴ ועל כן בדברות הראשונות שהיו ישראל ברום המעלות נאמר בהן זְכוֹר שהוא תכלית המכוון, אבל בדברות האחרונות שלא היו אז ישראל כל כך ברום המעלה נאמר שְׁמּוֹר למען שעל ידי שְׁמּוֹר יבואו לבחינת זְכוֹר, והיתה כל עבודתם אז רק בבחינת שְׁמּוֹר :

המציאות מה שהשכל מחייב והיציאה מן היושר המציאות הוא הפסד ואבוד אליו. החלק השני הם מצות עשה, שכבר אמרנו כי אין האדם במדריגתו האחרונה האלהית וכאלו הוא בכח בלבד וצריך שיקנה השלימות בפעל על ידי המצות האלהיות, וכמו שהתבאר לך למעלה בפרקים הקודמים שאף אם האדם קונה העולם הזה הטבעי החמרי לא קנה עולם הבא שאינו גשמי כי אם על ידי הפעולות האלהיות ועל ידם יזכה לעולם הנבדל... וכאשר רצה השם יתברך לזכות את ישראל בבי' מיני מצות שהם לא תעשה ועשה, שהמצות ל"ת הם שישמור הסדר שלא יהיה לאדם יציאה מן הסדר... ונתן להם עוד רמ"ח מצות עשה שהם קנין מעשה שעל ידם קונה מעלה ושלימות...; **מהר"ל, תפארת ישראל, כ** : אמנם כל זה הוא במצות עשה לפי שמצות עשה היא לקנין מעלה והשלמה ולא היו מחסרים עצמם מן קנין השלמות, אבל מצות לא תעשה שאין בהם קנין מעלה כלל רק שהוא מחויב שלא יעשה דבר זה אין בזה קנין מעלה, רק אם באה עבירה לידו ונצול מקבל על זה שכן כדאיתא בפרק קמא דקדושין (ל"ט ע"ב) מכל מקום בעצם מצות לא תעשה אין בהם שכר ואם לא היה מחויב כלל אם כן למה יקיים שלא לצורך... כמו שאמרנו כי אין בקיום מצות לא תעשה שום שכר וכך איתא בהדיא בפרק קמא דקדושין (שם) והא דאמרינן ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה מוקי לה כשבאה עבירה לידו ונצול, ואם כן למה יקיימו המצוה בחנם. וזה אינו בקיום מצות עשה שיש במצוה קנין מעלה...

השווה **רבנו יונה, שערי תשובה**, שער שלישי אות ט : והעבודה היא במצוות התלויות במעשה, בין שאין בהן זולת מצות עשה, בין שיש עמהן לא תעשה, כגון שנאמר (דברים טו, ז) : "לא תאמץ את לבבך וגו'" ומצות העבודה תתבאר בשער העבודה בעזרת השם. אולם ימצא דרך בשכר הנוהר מעבור על מצות לא תעשה, אשר השג ישיג לשכר עושה מצוה, כגון אם הזדמן דבר עבירה ליד האיש והתאוה תאוה לדבר ערוה וכבש יצרו כי זה מעקרי יראת השם יתברך ; וכן מי שהזדמן לידו להתעשר באונאה ותרמית ואין רואה ואין יודע, והתהלך בתומו ובור כפיו, שכרו על זה כזורע לצדקה וטורח במצוה ; זאת בניגוד לשיטת **הרמב"ם בפירוש המשניות** לאבות ב, סוף א : ...ומזה תדע ששכר שבת יותר גדול משכר מילה, ושכר המילה יותר גדול אצל השם יתברך משכר עשיית המעקה, והוא ענין אמרו והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, וגם כן אמר שכר עבירה כשלא תעשה אותה גם זה לא התבאר אמנם תלמדוהו מענשה, שהחטא אשר ענש עונשהו גדול שכר הנחתו כפי הערך ההוא מן הגודל כמו שהתבאר בקידושין באמרם כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה...

3 **שמות כ, ח** : זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ ; **דברים ה, יב** : שְׁמּוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ :

4 **בבלי ברכות כ ע"ב** : אמר רב אדא בר אהבה נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה. אמאי מצות עשה שהזמן גרמא הוא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות? ...אלא אמר רבא אמר קרא זְכוֹר וְשִׁמּוֹר כל שישנו בשמירה <רש"י : בשמירה - דלא תעשה מלאכה (שמות כ')> ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה.